

ДО ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

РОЗУМ Ігор Олександрович - кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного управління і проєктного менеджменту ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

<https://orcid.org/0000-0001-8858-5661>
УДК 347. 12:347.113 (045)

БЕСЧАСНОВА Аліна Олександрівна - здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, юридичний факультет, Національний авіаційний університет

DOI 10.32782/NP.2023.4.19

Мета статті полягає у дослідженні та аналізі процесу гармонізації законодавства України до законодавства Європейського Союзу з метою забезпечення ефективного захисту прав споживачів у контексті європейських стандартів та норм. Для досягнення визначеної мети були використані методи, зокрема такі як: діалектичний, формально-юридичний, системно-структурний, логіко-семантичний, компаративний, а також метод аналізу чинного вітчизняного законодавства. Аналізуються положення Закону України «Про захист прав споживачів», який прийнято Верховною Радою України 10 червня 2023 року, проте набере чинності він через один рік з дня його опублікування, але не раніше дня припинення чи скасування воєнного стану. Підкреслено, що Україна як держава, що прагне до європейської інтеграції, зобов'язана пристосувати своє законодавство до норм та принципів, встановлених ЄС, зокрема, впроваджувати та виконувати правила щодо захисту споживачів, враховуючи основні принципи, такі як право на безпеку, право на інформованість, право на якість та інші. Гармонізація законодавства України до законодавства ЄС забезпечить споживачам більшу впевненість у якості товарів та послуг, а також захист їх прав у разі виникнення правових спорів.

Ключові слова: гармонізація законодавства, захист прав, споживач, автоматизована система перевірки продавців, перевірений продавець, маркетплейс, прайс-агрегатор, правовий спір.

Постановка проблеми та її актуальність

Гармонізація національного законодавства України до законодавства Європейського Союзу щодо захисту прав споживачів є актуальним питанням, оскільки Україна стрімким темпом, незважаючи на правовий режим воєнного стану, проводить реформи та впевнено крокує до вступу в Європейський Союз (далі – ЄС), а це, у свою чергу, вимагає від держави адаптацію внутрішнього законодавства до європейських стандартів.

Варто зазначити, що захист прав споживачів є однією з найважливіших сфер, яка потребує уваги та належного правового регулювання, адже ЄС володіє розгорнутим комплексом законодавчих актів, спрямованих на захист прав споживачів, що забезпечують високі стандарти безпеки, якості товарів та послуг, а також права споживачів на інформацію, рекламу та справедливі умови продажу. У свою чергу, Україна як держава, що прагне до європейської інтеграції, зобов'язана пристосувати своє законодавство до норм та принципів, встановлених ЄС, зокрема, впроваджувати та виконувати правила щодо захисту споживачів, враховуючи основні принципи, такі як право на безпеку, право на інформованість, право на якість та інші. Гармонізація законодавства України до законодавства ЄС забезпечить споживачам більшу впевненість у

якості товарів та послуг, а також захист їх прав у разі виникнення правових спорів. Адже будь-яке порушення суб'єктивних прав споживачів у сфері надання послуг є підставою реалізації суб'єктивного права на захист [1, с. 375]. Крім того, це створить сприятливі умови для розвитку бізнесу та залучення іноземних інвестицій.

Варто зазначити, що перші кроки щодо адаптації національного законодавства України до законодавства ЄС уже зроблено. Так, 5 липня 2023 року Президентом України підписано Закон України «Про захист прав споживачів» від 10.06.2023 р. № 3153-ІХ [2], який розроблено з метою наближення національного законодавства про захист прав споживачів до законодавства ЄС та гармонізації системи захисту прав споживачів в Україні з принципами, підходами та практиками ЄС.

Усе вище викладене свідчить про актуальність дослідження питання гармонізації національного законодавства України до законодавства Європейського Союзу щодо захисту прав споживачів, яке має важливе значення для подальшого розвитку країни, забезпечення якості та безпеки товарів та послуг, а також підвищення довіри споживачів.

Стан дослідження

Питання, пов'язані з гармонізацією національного законодавства України до законодавства Європейського Союзу щодо захисту прав споживачів, піднімали у своїх працях такі науковці, як: І. І. Банасевич, У. П. Гришко, В. А. Завертнева-Ярошенко, А. С. Кисель, Є. І. Конак, І. А. Мельник, О. П. Письменна, М. В. Парасюк, Л. М. Сатир, Л. І. Стаднік, Т. Ю. Склема, Л. А. Траченко, К. О. Трихліб, В. О. Хижняк, І. В. Яковюк та інші. Проте, їх наукові публікації стосувалися здебільшого аналізу нормативно-правових документів, що регламентують захист прав споживачів, передумов формування системи українського споживчого законодавства, розгляду основних проблем захисту прав споживачів в Україні в умовах євроінтеграційних процесів, дослідженню правових аспектів захисту прав споживачів у системі торговельних відносин та шляхів

реформування вітчизняного законодавства у сфері захисту прав споживачів тощо.

Незважаючи на суттєві дослідження вчених, на наш погляд, доцільно більше уваги приділити новаціям у сфері захисту прав споживачів в Україні та виокремити переваги, пов'язані з цим процесом.

Мета статті полягає у дослідженні та аналізі процесу гармонізації законодавства України до законодавства Європейського Союзу з метою забезпечення ефективного захисту прав споживачів у контексті європейських стандартів та норм.

Виклад основних положень

У 2022 році Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, який матеріалізував перспективи приєднання до євроспільноти, сприяв подальшим реформам, став стимулом для влади і громадян країни, позитивним сигналом для європейських і світових інвесторів [3, с. 2]. Проте, тісна співпраця ЄС та України вимагає від нашої держави рішучих кроків, одним з яких є адаптація національного законодавства до європейського правового простору, подальша секторальна інтеграція, у тому числі і у сфері захисту прав споживачів.

Варто зазначити, що на сьогодні немає єдиного законодавчого визначення терміну «гармонізація законодавства України і ЄС», а на доктринальному рівні пропонуються різні підходи до розуміння сутності та визначення змісту досліджуваного явища. На думку Р. О. Басенко, Р. І. Шаравара, гармонізація законодавства України і ЄС надзвичайно важлива для процесу правової інтеграції та формування загальноєвропейських підходів до праворозуміння, стандартів і принципів права. Проте, ні в міжнародно-правовій теорії, ні в сучасній правотворчій практиці до останнього часу не приділялося належної уваги теорії гармонізації законодавства, з'ясуванню базових понять та підходів, хоча прикладні аспекти гармонізації законодавства є актуальними й широко досліджуються в зарубіжній науці, особливо у праві ЄС [4, с. 242].

На думку О. І. Котляр, під гармонізацією законодавства слід розуміти взаємозбли-

ження систем національного права та права ЄС, до якої входять три складові елементи: імплементація окремих міжнародних норм, апроксимація міжнародних положень правових актів та адаптація законодавства в цілому [5, с. 45]. В. С. Жураковський у своїх дослідженнях також зазначає, що процес гармонізації включає в себе три складові: імплементацію, апроксимацію, адаптацію [6, с. 400]. Учений М. О. Баймуратов до вище зазначених трьох складових гармонізації включає четверту – трансформацію, тобто зміни положень міжнародних договорів у процесі їхнього застосування усередині країни [7, с. 134]. К. Яценко взагалі гармонізацію законодавства України до законодавства ЄС розглядає як складову частину адаптації [8, с. 56].

Таким чином, з вище викладеного можемо зробити висновок щодо відсутності єдиного підходу щодо складових частин процесу гармонізації.

Переходячи безпосередньо до розгляду питання гармонізації національного законодавства України до законодавства ЄС у сфері захисту прав споживачів, слід зазначити, що вона покликана певними причинами. По-перше, це забезпечення вищого рівня захисту прав споживачів, адже гармонізація дозволить впровадити європейські стандарти в українське законодавство, що значно вплине на якість товарів та надання послуг, забезпечить права споживачів на інформацію, безпеку та ефективність. По-друге, гармонізація законодавства сприятиме зменшенню бар'єрів для торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу, результатом чого стане розвиток економічних відносин. По-третє, гармонізація законодавства сприятиме збільшенню довіри споживачів до ринку товарів і надання послуг, який відповідатиме європейським стандартам.

Зауважимо, що сам процес гармонізації законодавства України до законодавства ЄС щодо захисту прав споживачів є складним та багатоетапним. Він передбачає впровадження різноманітних заходів та інструментів для забезпечення відповідності національного законодавства європейським стандартам. Основними етапами цього процесу є:

- аналіз та оцінка поточного стану законодавства України щодо захисту прав споживачів. На цьому етапі проводяться порівняльні дослідження з законодавством ЄС для виявлення розбіжностей та визначення необхідних змін;

- встановлення пріоритетних напрямків гармонізації;

- розробка та прийняття нових нормативно-правових актів або внесення змін до чинного законодавства, що відповідає європейським стандартам;

- узгодження стандартів, які використовуються для оцінки відповідності товарів та послуг європейським вимогам. Наприклад, стандарти щодо якості, безпеки, маркування, процедури оцінки відповідності тощо;

- створення контрольних механізмів, які забезпечують виконання та дотримання встановлених норм через органи державного контролю, судові інстанції, адміністративні органи, які здійснюють нагляд та забезпечують ефективність гармонізації законодавства;

- проведення навчальних заходів, семінарів, просвітницьких заходів з метою ознайомлення фахівців, суб'єктів господарювання та споживачів з новими нормами та стандартами ЄС, сприяння їх впровадженню.

Правові засади гармонізації законодавств країн-членів ЄС визначені у статтях 3, 94-97 Договору про заснування Європейської Спільноти [9], у рішеннях Суду ЄС, а також у нормативних актах інститутів ЄС. Гармонізація законодавств держав-членів ЄС з ЄС не вимагає від них ухвалення однакових правових актів. Країни-члени Євросоюзу повинні застосовувати схожі закони або інші нормативно-правові акти. У цьому контексті важливого значення набуває моделювання національних нормативно-правових актів з гармонізації. Так, В. Муравйов виокремлює три підходи до моделювання: об'єднання в одному акті кількох законів; взяття за основу якогось одного закону; розробка нових положень законодавства [10, с. 290]. У ЄС використовуються всі три моделі гармонізації законодавств держав-членів, але перевага надається розробці нових положень національного законодавства.

Україна, як держава, яка прагне набути членство у ЄС, протягом останніх двох років також використовує всі вище зазначені моделі гармонізації національного законодавства до законодавства ЄС щодо захисту прав споживачів. У цьому процесі беруть участь відповідні органи влади, експерти з питань захисту прав споживачів, представники громадських організацій та бізнесу.

Так, у 2021 році до Верховної Ради України надійшов на розгляд проєкт Закону «Про захист прав споживачів», головною метою якого було наближення національного законодавства про захист прав споживачів до законодавства ЄС та гармонізація системи захисту прав споживачів в Україні з принципами, підходами та практиками ЄС.

Зауважимо, що наша держава, одна з перших країн пострадянського простору, яка прийняла Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. № 1023-XII [11] (далі – Закон № 1023-XII), однак ця система захисту прав споживачів (далі – система ЗПС) зазнала деструктивних змін, що привели до її значної відмінності від системи ЗПС країн ЄС та кращих європейських практик. Крім цього, прогалини законодавства спричиняли численні порушення прав споживачів, зокрема у сфері електронної торгівлі, захисту прав при гарантійному обслуговуванні та обігу харчової продукції. Наприклад, Закон № 1023-XII [11] з 2014 року не поширюється на сферу обігу харчової продукції. Як наслідок, тривалий час залишались незахищеними права споживачів у випадку порушення умов договору поставки харчової продукції, умов щодо позначення ціни, вільного вибору форм оплати тощо. Слід констатувати, що ці норми нормативно-правового акту не пристосовані до сучасних реалій, не працюють та є занадто обтяжливими для суб'єктів господарювання.

На сьогодні можна виділити декілька сфер, де відсутність належного правового регулювання призводить до численних випадків порушення прав споживачів, і споживач фактично залишається один на один з проблемами порушення права. Так, наприклад, нерегульовані питання захисту споживчих прав у сфері електронної тор-

гівлі, відсутність ефективних механізмів захисту від нечесної комерційної діяльності, неефективний захист прав споживачів у гарантійному обслуговуванні продукції тощо.

Проаналізувавши скарги споживачів про порушення їх прав, зокрема у сфері електронної торгівлі, були виявлені наступні факти: 1) при покупці товарів у інтернет-магазинах споживачам надається неправдива інформація про товар, його властивості, ціну та умови доставлення; 2) відсутність достатньої інформації про суб'єктів господарювання, яка необхідна для їх ідентифікації, що значно ускладнює проведення державного контролю та нагляду соціальною службою за порушенням законодавства про захист прав споживачів.

З метою розв'язання вище зазначених проблем у проєкті Закону України «Про захист прав споживачів» № 6134-XII, відповідно до Директиви Європейського Парламенту і Ради 2011/83/ЄС від 25.10.2011 [12], було закріплено поняття «автоматизована система перевірених продавців», «Єдиний державний веб-портал для споживачів у сфері електронної комерції», «перевірений продавець» та встановлено електронну форму гарантійних документів.

Головною передумовою змін у законодавстві щодо захисту прав споживачів стало підписання Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншого боку, яка ратифікована Верховною Радою України у вересні 2014 року. Відповідно до зазначеної Угоди, Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити високий рівень захисту прав споживачів та досягти сумісності між системами захисту прав споживачів України та ЄС.

Зазначимо, що 10 червня 2023 року євроінтеграційний законопроєкт №6134 «Про захист прав споживачів» було прийнято Верховною Радою України та підписано 05 липня 2023 року Президентом України. Проте, цей законодавчий акт набере чинності через один рік з дня його опублікування, але не раніше дня припинення чи скасування воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022

року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [13], за винятком деяких положень Закону.

Аналізуючи текст Закону України «Про захист прав споживачів» від 10.06.2023 р. № 3153-IX [2] (далі – Закон № 3153-IX), відзначимо, що ним вперше врегульовано сферу електронної торгівлі. Вважаємо, що це одна із найважливіших змін, що покликана захистити права споживачів у випадку придбання товару неналежної якості в інтернет-магазинах та надати додаткові гарантії для повернення коштів покупцям.

Суб'єкти законодавчої ініціативи закрипили в ньому дефініцію «автоматизована система перевірених продавців» – інформаційна система, яка є складовою частиною Єдиного державного веб-порталу для споживачів у сфері електронної комерції та містить інформацію про суб'єктів електронної комерції. На нашу думку, Єдиний державний веб-портал для споживачів у сфері електронної комерції допоможе здійснювати збирання, накопичення, обробку, захист, облік та надання споживачам інформації про суб'єктів електронної комерції, а також проводити необхідну комунікацію.

Ще однією новацією цього Закону № 3153-IX є закріплення поняття «перевірений продавець» з метою посилення контролю за суб'єктами господарювання у сфері електронної комерції. Так, згідно з п. 21 ч.1 ст. 1 Закону № 3153-IX [2], перевірений продавець – статус, якого набуває суб'єкт електронної комерції, що пройшов електронну ідентифікацію, автентифікацію, зареєструвався на Порталі е-покупець, інформація про якого внесена до автоматизованої системи перевірених продавців.

Цим законодавчим актом очікується запровадження додаткових вимог щодо діяльності інтернет-магазинів, зокрема визначено перелік інформації про продукцію та суб'єкта господарювання, яку він повинен надавати споживачам при здійсненні електронної торгівлі. Крім цього, пропонується надати визначення маркетплейса – електронного торговельного майданчика, а також прайс-агрегатора – електронний сервіс для порівняння продукції в розумінні Закону України «Про електронну комерцію» [14].

Зауважимо також, що цей нормативно-правовий акт вперше закріплює принципи захисту прав споживачів. Так, згідно зі ст. 3 Закону № 3153-IX [2], захист прав споживачів здійснюється за такими принципами:

1) пріоритетності прав та інтересів споживачів перед будь-якими іншими інтересами і цілями суб'єктів господарювання;

2) відкритості, прозорості і системності формування та реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів;

3) незалежності та неупередженості органів державної влади, органів місцевого самоврядування, які здійснюють захист прав споживачів;

4) врахування інтересів споживачів під час формування державної політики в інших сферах;

5) прийняття рішення на користь споживача, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого відповідно до закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів допускають неоднозначне (множинне) тлумачення прав та обов'язків споживача або суб'єкта господарювання, а також якщо договором між суб'єктом господарювання та споживачем передбачено нечіткі або двозначні положення;

6) доступності для споживача простих та ефективних способів відновлення порушених прав;

7) захисту економічних інтересів споживачів від нечесної і такої, що вводить в оману, або агресивної комерційної практики та підвищення ролі громадських об'єднань споживачів у запобіганні такій діяльності;

8) сприяння заходам з розроблення, модернізації та підтримки технологічних інструментів (баз даних, інформаційних та телекомунікаційних систем) у сфері захисту прав споживачів;

9) доступності для споживача корисної та зрозумілої інформації щодо пропонованих товарів, робіт, послуг, включаючи інформацію, що забезпечує можливість ідентифікувати продукцію та простежити її походження;

10) врахування потреб вразливих категорій споживачів;

11) забезпечення захисту персональних даних споживачів.

Ці основоположні засади побудовані на основі принципів та стандартів ЄС, на меті яких забезпечити захист прав споживачів, забезпечити якість та безпеку товарів та послуг, а також встановити рівні умови для споживачів на внутрішньому ринку, зокрема, це: 1) принцип права на безпеку; 2) принцип права на якість; 3) принцип права на інформованість; 4) принцип права на відшкодування збитків; 5) принцип права на відмову від угоди; 6) принцип права на компенсацію за шкоду.

Передбачено також електронну форму гарантійних документів, яка прирівнюється до звичної паперової, а також закріплено право споживача на інформацію про продукцію, яка повинна містити:

1) назву, найменування продукції або відтворення знака для товарів, робіт, послуг, під яким вони реалізуються;

2) дані про основні споживчі властивості товару чи основні характеристики робіт, послуг;

3) кількість продукції в одиницях вимірювання, установлених відповідно до законодавства про метрологію та метрологічну діяльність, залежно від виду продукції;

4) відомості про вміст шкідливих для здоров'я речовин (у разі наявності), перелік яких визначено нормативно-правовими актами, а також застереження щодо застосування окремої продукції, якщо такі застереження передбачені законодавством;

5) ціну продукції або спосіб її розрахунку. Спосіб розрахунку ціни надається лише у випадку, якщо з різних об'єктивних причин до моменту постачання товару неможливо визначити кінцеву ціну продукції;

6) будь-які особливі умови зберігання та/або використання, а також можливі негативні наслідки споживання (використання), якщо вони визначені виробником або встановлені нормативно-правовими актами;

7) відомості про гарантійні зобов'язання суб'єкта господарювання та комерційну гарантію (у разі її надання);

8) найменування, номер контактної телефону та місцезнаходження виробника (виконавця), а також найменування, номер контактної телефону та місцезнаходження суб'єкта господарювання, відповідального за

прийняття та розгляд вимог про виконання гарантійних зобов'язань та/або комерційної гарантії або інших скарг споживачів, якщо він не є виробником (виконавцем);

9) строк придатності (служби) товару (наслідків роботи), відомості про необхідні дії споживача після його закінчення, а також про можливі наслідки в разі невиконання таких дій. Строк придатності (служби) може не зазначатися, якщо він є необмеженим.

Важливим нововведенням, на нашу думку, є те, що згідно з ч. 7 ст. 13 Закону № 3153-IX [2], суб'єкт господарювання зобов'язаний надати споживачу інформацію відповідно до вимог Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [15]. Інформація про назву товару чи харчового продукту, дані про основні споживчі властивості товару чи харчового продукту, що розміщуються на поверхні, яка має найбільшу площу, товару чи харчового продукту та/або упаковки, етикетки, приєднаної до товару чи харчового продукту, не може надаватися державною мовою держави-агресора або держави-окупанта, не повинна приховуватися або спотворюватися іншою текстовою чи графічною інформацією.

Відзначимо, що Законом № 3153-IX також розширено повноваження компетентного органу, який здійснює державний контроль за додержанням законодавства про захист прав споживачів відповідно до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [13]. Так, згідно з п.5. ч. 2 ст. 32 Закону № 3153-IX [2], у разі ненадання суб'єктом господарювання достовірної інформації на веб-сайті про його найменування, місцезнаходження, що унеможливорює здійснення заходу державного нагляду (контролю) відповідно до вимог Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» з метою поновлення порушених прав споживачів, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів має право звертатися до провайдера інтернет-послуг щодо обмеження доступу до вебсайту (частини вебсайту, програмного забезпечення) такого суб'єкта господарювання.

Насамкінець слід наголосити, що новий Закон № 3153-IX закріплює законодавчу основу для створення та діяльності громадських об'єднань у сфері захисту прав споживачів (ст. 36), які мають право подавати до суду позови з питань захисту прав споживачів, у тому числі щодо невизначеного кола споживачів.

Висновок

Підсумовуючи вище викладене, зазначимо, що для успішної гармонізації національного законодавства України до законодавства ЄС щодо захисту прав споживачів України слід: 1) продовжувати проводити законодавчі реформи, враховуючи досвід та вимоги ЄС; 2) розширювати повноваження відповідних органів державного контролю, судових структур, наглядових органів, громадських об'єднань щодо захисту прав споживачів; 3) проводити інформування населення щодо правових способів захисту порушених прав споживачів, шляхом проведення семінарів, тренінгів, навчальних програм із залученням провідних фахівців, науковців та практиків у цій сфері; 4) органам державної влади тісно співпрацювати з представниками ЄС, з метою обміну досвідом, отримання технічної підтримки та сприяння впровадженню європейських стандартів; 7) залучати громадськість до процесу гармонізації.

Прийняттям нового Закону № 3153-IX Україна ще раз засвідчила про готовність приведення національного законодавства у відповідність до європейських принципів і стандартів права задля вступу та повноправного членства в ЄС.

Література

1. Старицька О. О., Троцюк Н. В. Особливості захисту прав споживачів у відповідності до чинного законодавства. *Проблеми та перспективи розвитку юридичної науки та освіти в Україні* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. до Дня науки, 17 трав. 2012 р. Київ : Омега-Л, 2012. С. 374-376.
2. Про захист прав споживачів : Закон України від 10.06.2023 р. № 3153-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-IX#Text> (не набрав чинності).
3. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. *Національна безпека і оборона*. 2022. № 1-2. 131 с.

4. Басенко Р. О., Шаравара Р. І. Теоретико-правові засади гармонізації законодавства України та Європейського Союзу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №3. С. 241-244.

5. Котляр О. І. Впровадження міжнародно-правових актів в національне законодавство: з'ясування термінологічних аспектів. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2011. Вип. 15. С. 42-46.

6. Журавський В. С. Етапи гармонізації законодавства України із європейським законодавством. *Держава і право: Збірник наукових праць: Юридичні і політичні науки*. 2002. Вип.16. С. 399-401.

7. Баймуратов М. О., Максименко С. В. Імплементация норм міжнародного права про свободу пересування і вибір місця проживання у право України. *Право України*. 2003. № 9. С. 133-137.

8. Методично-нормативний посібник з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу / за заг. ред. Міністра юстиції С. Станік. Київ: Логос, 2000. 120 с.

9. Договір про заснування Європейської Спільноти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.

10. Муравйов В. Проблеми гармонізації законодавства держав-членів та третіх країн в контексті європейської інтеграції. *Український щорічник міжнародного права*. 2007. С. 286-353.

11. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 10. Ст. 53.

12. Директива Європейського Парламенту і Ради 2011/83/ЄС від 25 жовтня 2011 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_023-11#Text.

13. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 42. Ст. 343.

14. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 28. Ст. 188.

15. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 16. Ст. 101.